

№ 43 (348)
Лістапад 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Рэгіён: невялікія Пякалічы
і мазырскія Радзівілы –
стар. 2 і 6

Кіно: «Масакра»
і помнікі даўніны –
стар. 3

Радавод: з жыццяпісу
графу Старжынскіх –
стар. 5

На тым тыдні...

✓ 4 лістапада Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрасіў дзяцей і дарослых на адкрыццё **выстаўкі мастацкіх працаў пераможцаў і ўдзельнікаў конкурсу «У зачарованым царстве»**, які прысвячаўся 115-годдзю выхаду кнігі Адама Багдановіча, бацькі класіка, «Перажыткі старажытнага светасузірэння ў беларусаў». На адкрыцці прайшло ўзнагароджванне пераможцаў, гульні і конкурсы, а таксама можна было «пазнаёміцца» з русалкамі ды нячысцікам (у якіх на час пераўвасобіліся супрацоўнікі музея).

✓ У Музеі гісторыі горада Мінска 4 лістапада адкрылася **выстаўка «Далёкае Блізкае»** вядомых літоўскіх фотамастакоў і музыкаў, сяброў Саюза мастакоў Літвы Юргі і Рычардаса Анусаўскасаў. Дэманструюцца іх здымкі, зробленыя ў падарожжах па Мексіцы, Гватэмале, Шры-Ланцы, Кеніі, Бразіліі, Тунісе, В'етнаме і Лаосе. У праграме адкрыцця брала ўдзел маладая літоўская спявачка Эвеліна Анусаўскайтэ.

✓ Юбілейная вечарына «Шукальнік шчасця», прысвечаная 110-годдзю драматурга і кінасцэнарыста Рыгора Кобеца, прайшла 4 лістапада ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. Сярод выступоўцаў былі дачка пісьменніка Алена Кобец-Філімонава, даследчыкі А. Валахановіч, В. Селяменёў, В. Скалабан ды іншыя.

✓ 35 па 15 лістапада Шумілінскі раённы цэнтр пазашкольнай працы правёў конкурс-выстаўку **выяўленчай і дэкаратыўна-ўжытковай творчасці «Калядная зорка»**. Вучні школаў прадэманстравалі малюнкi, кераміку, саломку, вышыўку, ткацтва ды працы ў іншых тэхніках і жанрах. Тэматыка – «Навагоднія цуды», «Каляды», «Зімачка-зіма», «Зімовыя гульні» ды інш. Конкурс праводзіўся з мэтай захавання і развіцця нацыянальных традыцый, дзеля знаёмства і вывучэння рэгіянальных асаблівасцяў зімовага абрадавага фальклору.

✓ **Выстаўка «З дрэва, гліны і металу»** адкрылася 9 лістапада ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. Яе арганізавалі Міністэрства культуры, Нацыянальны гістарычны музей і Беларускі саюз майстроў народнай творчасці. Дэманструюцца чаканка А. Паўлава, кераміка А. Мяцельскага і кавальскія вырабы Г. Савоя.

✓ 11 і 12 лістапада прайшоў візіт **Прэзідэнта Нацыянальнай бібліятэкі Францыі Бруна Расіна ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі**. Культурныя сувязі паміж дзвюма краінамі развіваюцца плённа – праводзяцца сумесныя мастацкія выстаўкі, семінары, рэалізуюцца сумесныя праекты. Яшчэ ў 1986 г. пачаўся міжнародны кнігаабмен з Нацыянальнай бібліятэкай Францыі, арганізуюцца сумесныя з Пасольствам Францыі ў Рэспубліцы Беларусь фотавыстаўкі, працуюць іншыя праекты. Б. Расін пазнаёміўся з працай бібліятэкі і яе тэхнічным ды інфармацыйным рэсурсамі, наведаў музей кнігі, дзе паглядзеў калекцыю рарытэтных выданняў і рукапісаў з фондаў НББ. Вынікам візіту стала падпісанне Пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Нацыянальнай бібліятэкай Францыі і Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі.

Пад скляпеннямі старажытнага сабора

У культурнай сталіцы краіны

Арганная музыка з розных краёў

У канцэртнай зале Сафійскага сабора Полацка з 28 кастрычніка па 28 лістапада праходзіць XV Міжнародны фестываль арганнай музыкі «Званы Сафіі», які сёлета праводзіцца ў рамках рэспубліканскай акцыі «Культурная сталіца 2010 года – Полацк», а таксама прысвячаецца 25-годдзю аргана Сафійскага сабора.

На фестывалі прадстаўлены арганная выканальніцкая школы з Беларусі, Расіі, Польшчы, Аўстрыі і Румыніі.

На адкрыцці свята дырэктар Польскай балтыйскай філармоніі, галоўны арганіст Гданьскага кафедральнага сабора Раман Пяруцкі выканаў творы Баха, Мендэльсона, Шапэна і Суржынскага.

4 лістапада ў ансамблі з сімфанічным аркестрам Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі і дырыжорам Чэславам Грабоўскім (Польшча) выступіла беларуская арганістка і кампазітар Вольга Падгайска, якая прадставіла свае творы і класічную арганную музыку (творы Гендэля і Вівальдзі). 11 лістапада арганістка Ксенія Пагарэлая выступала ў ансамблі з мінскай музычнай капэлай «Сонорус».

Яшчэ адзін канцэрт полацкай арганісткі (14 лістапада) суправаджаў камерны аркестр «Европа-цэнтр» пад кіраўніцтвам дырыжора Раіля Садыкава. Прагучала арганная класіка і творы арганіста і кампазітара Алега Янчанкі, які 25 гадоў таму ўпершыню раскрыў унікальныя магчымасці аргана ў Сафійскім саборы.

21 лістапада на полацкім фэсце ўпершыню выступіць выканаўца з Аўстрыі Наташа Райх, якая прадставіць праграму «Аўстрыйская музыка пяці стагоддзяў». 27 лістапада наведнікі пазнаёмяцца з расійскай арганнай выканальніцкай школай: у Сафійскім саборы выступіць малады выканаўца Марыя Макаранка, якая на другім адкрытым фестывалі-конкурсе маладых арганістаў «Soli Deo Gloria» ў Маскве ў 2008 г. у якасці спецпрызу атрымала гонар выступіць у Ватыкане на літургіі з удзелам Папы Рымскага.

28 лістапада, на заканчэнне фестывалю, запланаваны канцэрт музыкі Феліцыяна Роскі з Румыніі, які выканае старадаўнюю арганную музыку XVII–XIX стст.

Паводле
паведання
інтэрв'ю

Рэгіён

Пякалічы

Вёска Пякалічы размясцілася ў адным з аддаленых куткоў Шчадрынскага сельсавета Жлобінскага раёна. Да цэнтра сельсавета трэба дабірацца каля шасці кіламетраў, а да райцэнтра – звыш пяцідзесяці. Яшчэ на пачатку нашага стагоддзя тут жыло звыш васьмідзесяці чалавек, было сорок дзесяць жылых дамоў. Сёння засталася крыху больш 40 жыхароў і каля 30 хатаў. Праўда, як сведчыць гістарычная хроніка, у 1886 годзе ў Пякалічах было толькі 22 двары. Але жыхароў – 225. У 1897 годзе двароў стала ўжо 55, жыхароў – 412. Сталыпінская рэформа прывяла да таго, што мясцовыя жыхары «разбегліся» па хутарах. І ў самой вёсцы, па стане на 1909 год, застаўся ўсяго 71 чалавек.

На мяжы 1920–1930-х савецкая ўлада распачала новую рэформу – аб'яднанне ўласных гаспадарак у калгасы. Тады ў Пякалічах былі створаныя аж дзве калектывныя гаспадаркі: калгасы «Чырвоная змена» і імя Калініна. Паводле ўспамінаў мясцовых старажылаў, у канцы 1930-х у вёсцы было вельмі шмат жылых хатаў, якія стаялі амаль усутыч. Такая шчыльнасць падвор'яў сыграла ракавую ролю, калі ў вёсцы незадоўга да вайны здарыўся пажар. Тады пагарэла шмат хатаў, агонь не абмінуў і мяс-

цовую царкву, дзе і ў 1930-я зрэзчасу праводзіліся набажэнствы.

Вялікая Айчынная вайна парушыла мірнае жыццё вёскаў. Многія з іх пайшлі змагацца з ворагам у партызаны, у рады Чырвонай Арміі. У спісе загінулых – дзясяткі жыхароў Пякалічаў. У іх ліку Аляксандр Анісімавіч Лапцеў (загінуў пры вызваленні Польшчы), Мікалай Апанасавіч Лапцеў (загінуў пры вызваленні Малдавіі), Рыгор Аляксеевіч Лапцеў (загінуў пры вызваленні Эстоніі), іншыя.

Дарэчы, Лапцевы – найбольш распаўсюджанае прозвішча ў Пякалічах. Некаторым з іх пашчасціла вярнуцца з вайны. Гэта тычыцца і Мікалая Міхайлавіча Лапцева, з якім аўтар гэтых радкоў размаўляў у 2001 годзе (сёння, на жаль, яго ўжо няма сярод нас). У дзейную армію мой субсяседнік трапіў у 1940 годзе. Быў накіраваны на вайну з Фінляндыяй, але не паспеў – вайна з паўночным суседам была кароткай і ў сакавіку 1940-га скончылася. Тым не менш, паваяваць нашаму земляку ў тых мясцінах усё-ткі давялося: да прарыву блакады Ленінграда ў студзені 1944-га Мікалай Міхайлавіч прыкрываў горад

на фінскім напрамку. А служыў ён у пяхоце кулямётчыкам. Тады ж атрымаў баявую ўзнагароду – ордэн Чырвонай Зоркі, за тое, што пад абстрэлам выратаваў машыну з боепрыпасамі.

Сярод тых, хто вызначыўся на мірнай працы, можна згадаць Уладзіміра Савельевіча Канавальчыка. У вёсцы ён вядомы тым, што працаваў у калгасе вадзіцелем звыш 50 гадоў. Сёння Уладзімір Савельевіч на пенсіі.

Прыкметная падзея адбылася сёлета ў Пякалічах напрыканцы жніўня – брыльянтавае вяселле адзначылі муж і жонка Дзмітрый Сцяпанавіч і Аляксандра Сцяпанавіч Лапцевы. 60 гадоў пражылі яны разам у сваёй роднай вёсцы. Перажылі нямецка-фашысцкую акупацыю, Аляксандра Сцяпанавіча нават была вывезена на прымусовыя працы ў Германію, але, на шчасце, вярнулася дамоў. Вяселле яны згулялі ў 1950 годзе. Вырасцілі чацвёрта дзяцей. Сёння муж і жонка Лапцевы маюць унукаў і праўнукаў, якія ўсе прыехалі да іх у гасці павіншаваць з юбілеем.

...Ці падзяляць Пякалічы сучасны лёс многіх іншых беларускіх вёсак і знікнуць з геаграфічнай карты? Не будзем спынацца з адказам. А пакуль жа мясцовыя гаспадарка – дзяржаўнае прадпрыемства «Шчадрынскае» – імкнецца захаваць тут вытворчасць...

Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца

Рэпрэсаваны знак

Як вядома, з верасня гэтага года ўступілі ў сілу змены, унесеныя заканадаўцамі ў правапіс беларускай мовы. Папраўкі, вядома, наспелі. Удасканаленне беларускага правапісу, бясспрэчна, станоўчая з'ява. Засмучае па-ранейшаму тое, што праблема вяртання мяккага знака на ягонае законнае месца засталася невырашанай. Прыродная мяккасць вымаўлення зычных у большасці выпадкаў пазбаўленая пісьмовага адлюстравання, што ніяк не выпраўляе, а надалей захоўвае істотную моўную дэфармацыю, якая існуе. Міжволі хочацца нагадаць: нельга ўводзіць у зман шэраговых карыстальнікаў, якія прывыклі гаварыць так, як чытаюць тое на паперы.

У сувязі з вышэйсказаным у мяне ўзнікае пытанне: чаму не быў выкарыстаны вопыт заходніх народаў? Маю на ўвазе графічнае пазначэнне мяккасці зычных літараў з дапамогай спецыяльнага знака (як, напрыклад, гэта робіцца ў польскай, нямецкай мовах). Чаму б і нам, беларусам, не скарыстаць іхнюю практыку пазначання мяккасці зычных літараў дыякрычным знакам? Той жа рыскай альбо кропкай не вярнуць у напісанне, калі ўжо так не захацелася бачыць саму літару, хоць бы яе мяккасць? І пры гэтым захаваць мяккі знак як літару там, дзе ён сёння «заканадаўча» пішацца.

Хачу звярнуць увагу і на тое, што такі варыянт стаў бы «сярэдным», кампрамісным. Ён павінен быў бы задаволіць абодва бакі: як прыхільнікаў абавязковага напісання мяккага знака, так і праціўнікаў – «эканамістаў». Станоўчым момантам падаецца і тое, што пры ўнясенні такой папраўкі ў закон аб мове рэалізацыя яе на практыцы не будзе складанай.

І на заканчэнне. Магчыма, я не зусім абазнаны ў гэтым пытанні чалавек, і такая прапанова ўжо разглядалася ды па невядомай мне прычыне аказалася непрымальнай. Мяркую, не толькі мне цікава было б пра гэта даведацца, пачуць думкі мовазнаўцаў, іншых зацікаўленых людзей.

Алесь МАКРАЦОЎ,
літаратар

Грунвальд у беларускім выяўленчым мастацтве

Амаль увесь лістапад у мінскім Палацы мастацтва праходзіла вялікая выстаўка «Грунвальд», якая сталася адным з найбольш маштабных святочных мерапрыемстваў, прымеркаваных да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы. Свае погляды на гэтую гістарычную падзею ўвасобілі ў жывапісе, графіцы і скульптуры беларускія творцы розных пакаленняў. Сярод мастацкіх працаў – больш за 200 твораў амаль усіх відаў і жанраў: графіка Паўла Татарнікава і Яўгена Шатохіна, батальны жывапіс Сяргея Ганнуціна і Валянціна Прыешкіна, скульптуры Андрэя Заспіцкага, Аляксандра Батвінкіна, Аляксандра Лышчыка, Сяргея Гумілеўскага, барэльефы Мікалая Несцяраўскага, Аляксандра Козела, плакаты Уладзіміра Крукоўскага, акварэлі Міколы Купавы, літаграфіі Таццяны Ржэўскай і шмат іншага. Прыемна адзначыць, што сярод твораў шмат цікавых працаў маладых мастакоў, у тым ліку студэнтаў – выхаванцаў Уладзіміра Тоўсціка: Глеба Герасімава, Веранікі Герасімавай, Паўла Хадаровіча. У сярэднявечнай тэматыцы прадаўжаецца сувязь пакаленняў мастакоў: традыцыі бацькоў пра-

цягваюць і развіваюць іх дзеці – Кацярына Сумарава, Аксана Арачэева, Павел Хадаровіч ды іншыя.

На выстаўцы можна было пабачыць і прывезены з Польшчы вынік працы міжнароднага праекта «Грунвальд – 2010» – сумесны твор мастакоў-пачаткоўцаў з Беларусі, Літвы і Польшчы. Навучэнцы Мінскай мастацкай гімназіі-каледжа, Віленскай нацыянальнай школы імя М. К. Чурлёніса і мастацкага ліцэя імя Артура Гродгера з Супрасля цягам года працавалі на пленэры ў Грунвальдзе ў рамках праекта Штэфана Вышкоўскага. І ў выніку стварылі вялікае маляўнічае палатно (7 на 3,5 метра) паводле карціны Яна Матэйкі «Грунвальдская бітва».

У асобнай зале палаца экспанаваліся макеты аб'ектаў гістарыка-культурнай спадчыны, выкананых навукаўцамі мінскай гімназіі № 75, а таксама фотаздымкі з летаўнай рэканструкцыі Грунвальдскай бітвы на гістарычным полі, зробленыя фатографам Леанідам Касабукцім.

На ўрачыстым адкрыцці «Грунвальда» выступілі беларускі гісторык Юры Бохан, кіраўніцтва Беларускага саюза мастакоў, мастак Алесь Марачкін, госці з Польшчы і Літвы. Гу-

чала сярэднявечная музыка, наведнікі выстаўкі ўбычылі рэканструкцыі тагачасных танцаў і нават фрагменты рыцарскіх паядынкаў. У дні выстаўкі прайшла канферэнцыя, прысвечаная слаўнай дапе і адлюстраванню яе ў творах выяўленчага мастацтва.

Зм. ВОЖЫК
Фота аўтара

С. Ганнуцін «Сеча»

*Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца*

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

4 500 руб.
13 650 руб.
27 300 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

4 725 руб.
14 175 руб.
28 350 руб.

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету

Краязнаўчая газета

63320

(індэкс выдання)

Колькасць камплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

5 лістапада ў Мінску ў Палацы Рэспублікі ўрачыста адкрыўся XVII Мінскі міжнародны фестываль «Лістапад». Сёлета ў ім удзельнічалі 50 краінаў, сярод якіх Швейцарыя, Азербайджан, Арменія, Ізраіль, Румынія, Сербія, Балгарыя, Грузія, Паўднёвая Карэя, Бельгія, Вялікабрытанія, Аргенціна, Кітай... У праграме былі гульні і негульніявыя фільмы, створаныя ў краінах колішняга СССР; асобна былі прадстаўлены кінатэатры маладых кінэматаграфістаў свету (так званы «маладое кіно») і традыцыйны фестываль дзіцячага і падлеткавага кіно «Лістападзік».

Міжнароднае прафесійнае журы вызначыла лепшыя карціны ў чатырох намінацыях. Гран-пры «Золата Лістапада» атрымаў фільм украінскага рэжысёра Сяргея Лозніцы «Шчасце мае». Адмысловы прыз журы атрымаў неаднаразовы лаўрэат фестывалю Актан Арым Курбат за фільм «Светак» («Выкрадальнік святла») з Кыргызстана. Найлепшымі фільмамі асноўнага конкурсу негульнявога кіно прызнаны швейцарска-германскі фільм «Жанчына з пяццю сланамі» (Гран-пры), эстонскі кароткаметражны «Чэмпіён свету», расійскі «Глыбінка 35 x 45», канадска-кітайскі поўнаметражны «Апошні цягнік дадо-

Лістапад, «Лістапад» і «Масакра»

му», армянскі поўнаметражны «Апошні канатаходзец». Прыз «За лепшы фільм конкурсу маладога кіно» імя народнага артыста СССР Віктара Турава атрымалі браты Вега з Перу, аўтары карціны «Кастрычнік». Дыпламамі ўзнагароджаныя фільмы з Індыі «Удаан» і Іспаніі «Усе мы капітаны». Прыз глядацкіх сімпатыяў атрымаў фільм з Венесуэлы «Брат». На жаль, беларускія негульнявыя фільмы выглядалі на агульным фоне зусім бледна.

Акрамя таго ўручаны адмысловыя прызы фестывалю. Адмысловы прыз «За захаванне і развіццё традыцыяў духоўнасці ў кінемастацтве», заснаваны Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкам, атрымаў сербскі кінарэжысёр Эмір Кустурыца. Прыз «За гуманізм і духоўнасць у кіно», заснаваны Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь, уручаны міністрам культуры П.П. Латушкам рэжысёру-пастаноўшчыку фільма

«Брат» (Венесуэла). Прыз Саюзнай Дзяржавы «Вместе» з рук дзяржаўнага сакратара Саюзнай Дзяржавы П.П. Барадзіна атрымаў расійскі акцёр Андрэй Мярзлікін (фільм «Брэсцкая крэпасць»). Прызамі ад Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі адзначаны беларускі акцёр тэатра і кіно Іван Мацкевіч і расійскі рэжысёр фільма «Глыбінка 35 x 45» Яўген Саломін. Прызам ад тэлерадыёвяшчальнай кампаніі Саюзнай Дзяржавы ўзнагароджаны ганаровы старшыня XVII Мінскага міжнароднага фестывалю Расціслаў Янкоўскі. Ад Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта прыз атрымаў грузінскі фільм «Прагульшчыкі». Кампанія «Белтэлекам» уручыла адмысловы прыз «На сувязі з жыццём» пераможцу па выніках глядацкага галасавання венесуэльскаму фільму «Брат». Такім чынам, рэкардсменам па прызах сёлета «Лістапада» стала Венесуэла (нагадаем, што летас ім была Швецыя). Дарэчы, на фестывалі ў Мінску таксама ўсталяваны своеасаблівы рэкорд – за тыдзень фільмы «Лістапада» паглядзела больш за 300 тысячаў гледачоў.

У асноўным конкурсе сярод дванаццаці гульнявых кінатэатраў удзельнічаў і адзіны беларускі мастацкі фільм «Масакра», рэспубліканская прэм'ера якога адбылася 7 лістапада ў Доме кіно. У конкурсе глядацкіх сімпатыяў максімальны лік балаў (па чатырохбальнай шкале) ад гледачоў – 3,8 – атрымаў венесуэльскі фільм «Брат», мінімальны – ру-

Пад час прадстаўлення фільма «Масакра»
(злева – А. Кудзіненка)

мынская «Аўрора» – 2,3. Беларуская «Масакра» апынулася ў залатой сярэдзіне – 3,2.

Фільм «Масакра» зняты ў жанры містычнага трылера па сцэнарыі Александра Качана рэжысёрам-пастаноўшчыкам Андрэем Кудзіненкам. Нягледзячы на маладосць, ён паспеў сказаць сваё слова ў распрацоўцы новых жанраў кіно. Жанр фільма ён вызначае як «бульба-хорар». Бульба як адзін з нацыянальных сімвалаў Беларусі, а «хорар» – разнавіднасць фільмаў жахаў. Сюжэт карціны базуецца на матывах навелы Праспэра Мэрымэ «Локіс». Рэжысёр паспрабаваў працягнуць традыцыі нацыянальнага гісторыка-прыгодніцкага жанру, уласцівага Яну Баршчэўскаму і Уладзіміру Караткевічу. Наколькі яму гэта ўдалося – меркаваць гледачу.

Фільм можна вызначыць як гістарычнае фэнтэзі перыяду 1860-х гадоў. Ён цікавы, відовішчны і, нарэшце, не адносіцца да традыцыйнай партызанскай тэматыкі «Беларусьфільма». У «Масакры» ёсць усе складнікі прыгодніцкага жанру: інтрыгоўны сюжэт і двубой, каханне і запал, прыгожыя жанчыны, коні і нават жывая мядзведзіца, эпізоды народных гулянняў і каларытныя мужчынскія персанажы, і прыгожыя краявіды. У мастацкае палатно карціны арганічна ўпіса-

ныя саламяныя скульптуры Артура Клінава, з творчасцю якога гледачы маглі пазнаёміцца сёлета ў яго праекце сучаснага мастацтва «Дах-Жах 2010», які праходзіў у мінскім Палацы мастацтва.

Акцёрскі склад у фільме інтэрнацыянальны, пераважна беларуска-расійскі. З беларускіх акцёраў назаву Святлану Зелянкуўскую, Аксану Лясную, Сяргея Жураўля, Аляксандра Кашперава, Івана Мацкевіча і іншых.

Здымкі фільма праходзілі ў сталічным Цэнтральным батанічным садзе і ў Жалудку Мастоўскага раёна ў сядзібе Чацьвярцінскіх, спадчынніца якіх Ізабель Дзюбош не так даўно прыязджала сюды з Францыі. Станоўча, што ў якасці натуту скарыстаная адна з сядзібаў, якія чакаюць нашай дапамогі і могуць служыць аб'ектам экскурсійнага паказу. Дарэчы, сам факт здымкаў гэтага фільма можа павысіць турыстычную прывабнасць мясціны. Аднак ва ўважлівага гледача, не абыякавага да гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі, пасля прагляду фільма паўстаюць пытанні да здымачнай групы. У якім стане знаходзіцца цяпер будынак сядзібы пасля выпрабавання агню, якое так па-мастацку паказанае ў фільме? Ці не атрымалі мы тое, што ўжо раней было з палацам Сапегаў у Ружанах, які пасля аналагічных здымкаў быў разбураны ўшчэнт і спыніў сваё існаванне? Куды глядзелі органы аховы прыроды, калі «кіношнікі» «па-мастацку» падпальвалі старажытны дуб, які быў сведкам гістарычных падзеяў не менш як 300-гадовай даўніны? Хачелася б верыць, што ні матэрыяльным, ні жывым аб'ектам культурнай спадчыны шкоды не нанеслі. А калі гэта не так?

Кав. ЦВІК
Фота аўтара

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч» 22 лістапада ўдзень запрашае маленькіх гледачоў на монаспектакль-сустрэчу паводле твораў Артура Вольскага «Вясёлая карусель». Сцэнічная версія і выкананне заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Ларысы Горцавай, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы). Напрыканцы спектакля маленькіх гледачоў чакае цікавостка – магчымасць выйсці на сцэну і пазнаёміцца гледачоў з уласнымі творами.

А ўвечары абудзецца музычна-паэтычны спектакль «У краіне светлай...», прысвечаны жыццю і творчасці Максіма Багдановіча. У выкананні Вячаслава Статкевіча і музычным суправаджэнні Сяргея Сарокіна гледачам адкрыюцца невядомыя правы таленту паэта.

24 лістапада ўдзень дзеці пабачаць монаспектакль «Маленькі Анёлак». У аснову п'есы Сяргея Кавалёў пакаў вершы французскай пісьменніцы Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Артыстка Раіса Астразінава ўвасобіць на сцэне Анёла – апекуна забытых жывёлаў, і тых, з кім ён сустранецца пад час свайго падарожжа: жаўрука, пёння, сабаку, парсюка, блыху, жырафа ды іншых няясных істотак. Тонкая паэтычная лірыка і дабрыня прымусяць і дарослых адгукнуцца на жальбы «братоў нашых меншых».

29 лістапада ўвечары заплававанае рамантычная монаопера Алега Залётнева «Адзінокі птах». Аўтар лібрэта і рэжысёр-пастаноўшчык Галіна Дзягілева. Лаўрэат міжнародных конкурсаў Андрэй Марозаў раскажа пра апошні дзень жыцця Адама Міцкевіча. Невылучна хворы паэт у Стамбуле пераасэнсоўвае сваё жыццё, успамінае сяброў, спрабуе хоць у думках вярнуцца на радзіму. Аднак успаміны прыносяць толькі самоту і боль, адбіраючы тым апошнія сілы... Паэт памірае, але душа «адзінокага птаха» ўсё ж ляціць да родных мясцінаў.

Дзіцячыя дзённыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Спектаклі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Венесуэльскія кінэматаграфісты
пад час уручэння ўзнагароды

Уладзімір Караткевіч плённа засвоіў набыткі даўняй літаратуры ўсходніх славянаў. «Аповесць мінулых гадоў» была каштоўная для яго як глыбока патрыятычным зместам, паэтызацыяй гераічнага мінулага роднай зямлі, апяваннем подзвігаў герояў, асуджэннем міжкняжацкіх сварак, так і сваімі мастацкімі вартасцямі, спалучэннем дакладнасці і лаканізму дакумента з жывасцю, вобразнасцю і праўдзівасцю мастацкага апавядання.

Шматгранна выявіліся ў творчасці У. Караткевіча традыцыі гэтага помніка. Думаецца, пісьменнік не без уплыву «Аповесці мінулых гадоў» артыкул пра М. Багдановіча назваў «Летапісец», а яго самога «Нестарам у новым разуменні намі нашай гісторыі».

Так, пачатковыя словы гэтага помніка «откуда есть пошла Руская земля, кто в Киеве нача первее княжити и откуда Руская земля стала есть» сугучныя думкам і развагам У. Караткевіча і герояў яго твораў, напрыклад, Алеся Загорскага, яго бацькі Юрыя, дзедзі Данілы Загорскага-Вежы, Кастуса і Віктара Каліноўскіх у рамане «Каласы пад сярпом тваім» пра гістарычны лёс роднай зямлі, пра пошукі яе вытокаў і сутнасці.

У гэтым помніку і ў творчасці У. Караткевіча створаны манументальны і велічны вобраз радзімы. У аповесці «Сівая легенда», рамане «Каласы пад сярпом тваім», нарысе «Зямля пад белымі крыламі» пісьменнік апаэтызаваў, узвялічыў свой край, натхнёна і з любоўю паказаў гераічную і трагічную мінуўшчыну, яе мужных, таленавітых, прыгожых і працавітых людзей, выявіў веліч і духоўную моц народа.

Для пісьменніка цікавыя былі ў гэтым летапісе гістарычныя звесткі пра беларускія землі ранняга Сярэднявечча, галоўным чынам Полацкага княства, пра полацкіх князёў Рагвалода і яго сям'ю, пра Ізяслава, Брачыслава і Усяслава Чардзея.

Традыцыі летапісна-хрысціянскага жанру маглі выявіцца ў асэнсаванні пісьменнікам лёсу Беларусі ў кантэксце гісторыі, у ства-

Традыцыі «Аповесці мінулых гадоў» і «Слова пра паход Ігаравы» ў творчасці Караткевіча

рэнні хронікі родаў Загорскіх і Кагутоў, гераіка-рамантычных постацяў Алеся Загорскага і Кастуса Каліноўскага ў рамане «Каласы пад сярпом тваім», Рамана Ракутовіча ў «Сівой легендзе», дзейных асобаў у драмах «Кастусь Каліноўскі», «Званы Віцебска», «Маці ўрагану».

Можна гаварыць пра тыпалагічнае падабенства вядомага выслоўя з «Аповесці мінулых гадоў» пра тое, што «земля наша велика и обильна, а наряда (ладу, парадку. – А.В.) в ней нет» і гісторыі-прытчы, якую прывёў У. Караткевіч у апавяданні «Аліва і меч», рамане «Каласы пад сярпом тваім» і нарысе «Зямля пад белымі крыламі» пра таленавітых, прыгожых і працавітых беларускі народ, пра яго зямлю, якая з'яўляецца сапраўдным раем, і пра «найгоршае ўва ўсім свеце начальства», якое даў яму Бог. Традыцыі гэтага летапісу выявіліся і ў лісце У. Караткевіча да Я. Брыля за 18–20 ліпеня 1964 г.: «І даехалі мы да Гомля. І паўсюль бачылі: зямля наша вялікая, раскошная і шчодрая ёсць – парадку ж у ёй няма».

Звесткі з «Аповесці мінулых гадоў» сталі прыдатныя для думак Пяра-Леановіча ў пралогу рамана «Нельга забыць» пра гістарычны лёс усходнеславянскіх народаў: «Усю сваю гісторыю мы задніцай думалі. І наокант будучага ў гэтым сэнсе я аптымістам быць не магу... Чаго ад нас чакаць? Святаслаў забі Ізяслава, Ізяслаў забі Святаполка, а Святаполк коўнуў Барыса ды яшчэ і Глеб... туды ж яго матары. А тыя да пакутніцкай канчыны ўходалі двух братоў і трох сватой і за гэта хрыстальювай праваслаўнай царквою прылічаны да хейры святых...»

У легендзе «Ладдзя Роспачы», згадваючы трагічную гісторыю полацкага князя Рагвалода і яго сям'і, У. Караткевіч даў сваю ацэнку наўгародскаму, а потым кіеўскаму князю Уладзіміру Святаславічу, назваў яго страшным чалавекам, заўважыў, што «і не апосталам ён быў роўны, а самому Сатаніілу». Тым самым пісьменнік выявіў уласна беларускі погляд на тагачасны падзеі, сказаў пра тое, кім з'яўляецца для Беларусі князь Уладзімір. У нарысе «Зямля пад белымі крыламі», які адрасаваны старшакласнікам, з улікам іх даведчанасці ў гісторыі Кіеўскай Русі, аўтар не звяртаўся падрабязна да тагачасных падзеяў і асобаў. Заўважыў, аднак, што хрысціянства на тэрыторыі Беларусі доўга і ўпарта не прымаў, «магчыма, ненавідзячы асабіста князя Уладзіміра, што спаліў Полацк, забіў князя Рагвалода з сям'ёй, дачку ягоную ўзяў за сябе, а пасля, калі прывёз нявесту з Візантыі (з высокіх дзяржаўных меркаванняў), выселіў Рагнеду ў Ізяслаўль».

Уплываў гэты летапісны помнік і на назву, змест, стыль і пафас нарыса «Мой се градок!», які пісьменнік прысвяціў Кіеву.

«Слова пра паход Ігаравы» быў блізкі У. Караткевічу патрыятычным гучаннем, высокай мастацкай дасканаласцю, багаццем і самабытнасцю вобразаў, пранікнёным лірызмам і незвычайнай паэтычнасцю, глыбокай сувяззю з фальклорам, язычніцкай сімволікай і вобразамі славянскай міфалогіі, з дыялектнай сістэмай беларуска-рускі-ўкраінскага этнічнага памежжа канца XII ст.

Яшчэ ў студэнцкія гады У. Караткевіч напісаў навуковую працу пра цымяныя мясціны ў «Слове пра паход

Ігаравы». Узрушана і велічна, у стылі гэтага выдатнага кніжнага помніка ўсходніх славянаў, ён прамовіў у аповесці «Перадгісторыя» (напісанай на рускай мове хутчэй за ўсё ў першай палове 1950-х гг.): «Солнце Бранибора закатилось... Ночь, страшная ночь позора и смерти нависла над страной. О, солнце Бранибора, куда ты скрыло свои лучи, оставив народ в этой ночи серым и обездоленным».

Пісьменнік мог улічыць традыцыі «Слова пра паход Ігаравы» як выдатнага ўзору гераічнага эпаса, калі марыў напісаць у другой палове 1950-х гг. сто тамоў, калі хацеў асэнсаваць (а пазней і асэнсаваў) трагічную і гераічную гісторыю роднай зямлі на працягу значнага часу, звяртаючыся як да канкрэтных гістарычных асобаў і падзеяў, так і да багатай фальклорнай і міфалагічнай спадчыны.

У. Караткевіч у лісце да М. Танка за 20 чэрвеня 1956 г. выказаў занепакоенасць, што ў беларускай намя такога літаратурнага тыпу, які ёсць у іншых народаў, напрыклад, Фаўст, Уленшпігель, віцязь, апраданы ў шкуру тыгра. Але верыў, што такі літаратурны тып, які «лепш за ўсё адбівае асноўныя рысы нацыянальнага характару, сэрца народа, яго імкненні і нават дробныя, дугарадныя рысы», павінен з'явіцца. Думаецца, што Раман Ракутовіч з «Сівой легенды», Гервасій Выліваха з аповесці «Ладдзя Роспачы», Юрась Братчык з рамана «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», Даніла Вежа-Загорскі з рамана «Каласы пад сярпом тваім» сведчаць, што пісьменнік плённа працаваў у стварэнні героя беларускай нацыянальнай эпопеі.

Лейтматывам гучыць у «Слове» думка пра пошукі «себе чы, а князю славе». Яна надае твору прыкметы гераічнага эпаса. Ёй сугучны старадаўні рыцарскі кодэкс, які ўвасобіў пісьменнік у рамане «Каласы пад сярпом тваім» пад час апісання пострыгу Алеся Загорскага. Афарыстычна і лаканічна выявіў гэтую думку ў прадмове да кнігі «Памяць зямлі беларускай» (1979):

Людзям – душа,
Жыццё – свайму дому,
Сэрца – жанчыне,
Гонар – нікому.

Надзвычай шматгранны і глыбокі ўсёнава-эмацыйным плане наступны сказ са «Слова»: «О Руская земле! Уже за шеломянем еси!» У. Караткевіч, напрыклад, у рамане «Каласы пад сярпом тваім» праз вобраз роднага Прыдняпроўя стварыў велічны і пранікнёны вобраз Беларусі.

Вобраз Яраслаўны са «Слова» мог быць выдатным узорам пры стварэнні У. Караткевічам такіх вобразаў, як Надзея Яноўская ў аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха», Ірына ў «Сівой легендзе», жанчына ў чорным, што сімвалізуе Беларусь, у драме «Кастусь Каліноўскі».

Героі «Слова» і твораў У. Караткевіча існуюць у непарыўнай павязі з прыродай, выступаюць арганічнымі часцінкамі сусвету.

Сімвалічныя вобразы-антыномы сейбітаў і вараня, добра і зла, жыцця і смерці ў творчасці пісьменніка маглі ісці не толькі ад біблейскай традыцыі, але і ад традыцыі «Слова пра паход Ігаравы». Адштурхнуўся ад гэтага помніка і ў рамане «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», калі напісаў пра бітву: «І пайшла малацьба». Маючы на ўвазе «Слова», у нарысе «Зямля пад белымі крыламі» аўтар заўважыў, што яшчэ А. Кіркор у С. Сыракомля ў XIX ст. спрачаліся наокант крывіцкіх і дрыгавіцкіх элементаў у ім, адзначыў: «Ясна адно, што аўтар "Слова" быў чалавек дужа бывалы. Да дробязяў ведаў тапаграфію ўсёй Кіеўскай Русі».

«Слова пра паход Ігаравы» і творчасць У. Караткевіча блізкія не толькі трагедыйным зместам, але і жыццесцвярдзальным пафасам.

Пісьменнік па-майстэрску пераймаў стыль пісьмоўных помнікаў даўняй літаратуры, што надавала яго творам эмацыйную ўсхваляванасць, велічнае эпічнае гучанне, крыху архаізаваў танальнасць, рытмічную зладжанасць і мастацкую вытанчанасць.

Маючы на ўвазе Нестара, аўтара «Аповесці мінулых гадоў», Кірылу Тураўскага і аўтара «Слова пра паход Ігаравы», Алег Лойка слухна адзначыў: «Пафас іх твораў не толькі ў фармаванні гістарычнай памяці нашых продкаў, не толькі ў выхаванні патрыятычнай гордасці за Зямлю Рускую, але і ў выхаванні душэўнай прасветленасці, сумленнасці, свярджэнні праўды і справядлівасці як асноўных апор супольнага жыцця ў грамадстве». Гэтыя словы можна аднесці і да У. Караткевіча, які ў новых гістарычных умовах пасвойму развіў традыцыі сваіх слаўных папярэднікаў.

Анатоль ВЕРАБЕЙ

Тэарэтык-мысліцель граф Віктар Вацлаў Старжынскі

Старжынскія насілі аўстрыйскі графскі тытул з 1781 г., які быў пацверджа-

ны Мікалаем I у 1853 г. Усе Старжынскія займалі значныя дзяржаўныя пасады і вызначаліся патрыятызмам. Прапрадзед гаспадара Камарова Віктар Мацей быў каронным вайсковым пісарам, бранскім старастам, генерал-лейтнантам кароннага войска, прадзед Міхал Геранім – ротмістрам народнай кавалерыі, цывільна-вайсковым камісарам у паўстанні 1794 г., бранскім старастам, выставіў батальён пяхоты і эскадрон коннікаў. Дзед Мацей Ігна-

цы – кавалер мальтыйскага ордэна, на мэты паўстання 1830 г. выдзеліў 18 000 польскіх злотых.

Віктар Вацлаў Старжынскі нарадзіўся ў Страблі Бельскага павета Гродзенскай губерні,

вучыўся ў езуіцкім пансіёне ў Швейцарыі і Мюнхенскім універсітэце. У 1846 г. прыехаў у Пецяўбург, дзе завязаў кантакты з рускай арыстакратыяй, у 1847 г. уступіў у кавалергардскі полк царскай гвардыі, дзе хутка даслужыўся да штаб-ротмістра, быў грамадскім дзеячам ліберальнага кірунку, мысліцелем, тэарэтыкам, удзельнікам паўстання 1863–1864 гг.

Кавалергарды прызначаліся для нясення ганаровай варты пры каранацыі манархаў. Сюды падбіралі бялых хлопцаў, па магчымасці, з блакітнымі вачыма – пад колер каўнерыкаў. З-за жанчыны, з якой выехаў у Італію, Старжынскі самавольна пакінуў ваенную службу, а калі вярнуўся, яго разжалавалі і саслалі ў казацкі полк, які ваяваў на Каўказе. За два гады даслужыўся да харужага. У 1850 г. падаў у адстаўку і вярнуўся ў Гродзенскую губерню, дзе за ім быў наладжаны сакрэтны палітычны нагляд. Жыў у радавым маён-

Асобы ўплывовыя і ахвярныя Фрагменты жыццяпісу графаў Старжынскіх

Род Старжынскіх герба «Даліва» вядомы на Пазнаньшчыне з 1387 г. Пазней яны жылі ў Слэнску, на Падоллі (з 1562 г.), пісаліся «Са Старжын». Гэтая прыпіска стала прозвішчам. **Радавым маёнткам з'яўляецца Страбля, што знаходзіцца ў Бельскім павеце. Раней Страбляй валодаў Адам Тураўскі, які ў 1617 г. пабудоваў тут касцёл. У Страблі мелася 12 500 маргоў зямлі, палац, бібліятэка, фамільныя партрэты, пышныя вязавыя алеі, закладзеныя ў XVI ст. Іванам з Крайны, надворным пекарам караля Жыгімонта I. З 1888 г. род валодаў фальваркам Камарова (сучасны Маладзечанскі раён).**

тку Страбля, дзе былі багатая бібліятэка, архіў, шмат карцінаў, фамільных партрэтаў, шыкоўная мэбля. Валодаў шэрагам фальваркаў (12 500 маргоў зямлі), займаўся гаспадарчымі справамі і грамадскай дзейнасцю. У 1853 г. у Мадрыдзе ажаніўся з дачкой аўстрыйскага консула Марыяй Аўрорай дэ Бэзі, якую называлі «пані Балэсі».

Шырокая натуры чалавек меў вялікую папулярнасць сярод шляхты, а дзякуючы сваім кантактам з рускай арыстакратыяй лічыўся ўплывовай асобай. У 1856 г. як павятовы маршалак беластоцкай шляхты прымаў удзел у распрацоўцы рэформы па адмене прыгону. З 1861 г. быў гродзенскім губерньскім маршалам шляхты. У выступленнях ён крытыкаваў рэпрэсіўную палітыку рускай адміністрацыі, русіфікацыю літоўцаў і беларусаў. Ён добра адчуваў грамадскія настроі ў Паўночна-Заходнім краі царскай Расіі і пачаў распрацоўваць для яго новы палітычны ўклад. У 1862 г. перадаў Аляксандру II свой праект уладкавання краю, у якім прадугледжваў наданне беларусам і літоўцам нацыянальна-культурнай аўтаноміі ў складзе Расійскай імперыі. Праект прадугледжваў «самакіраванне, аднаўленне дзейнасці Статута ВКЛ, Віленскага ўніверсітэта, навучанне на роднай мове, адмену дыскрымінацыі каталіцкага касцёла, утварэнне навуковых, гаспадарчых і крэдытных таварыстваў».

Бёў перамовай з царскімі ўладамі накіонт аўтаноміі Беларуска-Літоўскага краю. Свае прапановы дасылаў міністру ўнутраных спраў В.П. Валуеву, міністру абароны Д. Мілюціну, генерал-губернатару Вільні В. Назімаву. Апошні ўсе яго прапановы і захады блакаваў. Ажыццёўленне гэтага праекта магло прадухіліць паўстанне 1863–1864 гг. на беларускіх і літоўскіх землях. Марудлівасць і глухата царскага ўрада да лёсу беларускага і іншых народаў замінала рэалізацыі гэтых планаў. Паўстанне ў сваю чаргу дарэшты пахавала гэтыя дальнабачныя прапановы.

У маі 1862 г. В. Старжынскі ўдзельнічаў у з'ездзе шляхты ў Вільні, быў адным з паўстанцкіх кіраўнікоў партыі «белых» на Літве.

Вясной 1863 г. згодна з загадам паўстанцкага ўрада сам падаў у адстаўку, звярнуўся з адпаведным цыркулярам да іншых маршалаў. За гэта ў маі 1863 г. яго арыштавалі, зняволілі ў Віленскай пятадэлі, потым засудзілі на ссылку ў Сібір, якую замянілі на паўтара года турмы ў Бабруйскай крэпасці і высылку ў Варонежскую губерню. За ўдзел у паўстанні маёнткі Старжынскага на Гродзеншчыне былі прымусова прададзеныя, і ў 1867 г. у яго застаўся толькі фальварак Боцэк у Польскім Каралеўстве. Да 1868 г. ён быў пад жорсткім паліцэйскім наглядам, потым – тайным. З 1869 жыў у Галіцыі і Пецяўбургу, а ў 1875 г. атрымаў дазвол на пражыванне ў літоўскіх губернях.

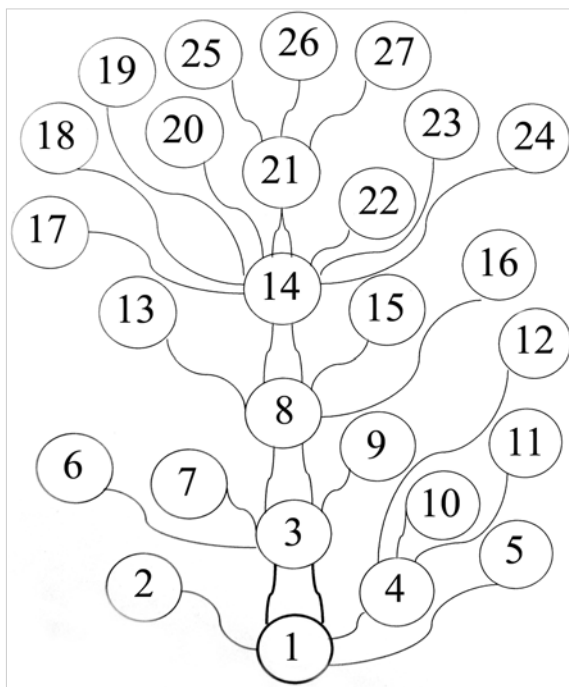
Быў выдатным канспіратарам. Яго ўдзел у паўстанні доўгі час не маглі выведаць царскія ўлады. Ва ўспамінах «Паўночна-Заходні край» генерал-ад'ютант Пётр Гаравы так піша пра В. Старжынскага: «Былі ва ўладзе тыя, каго суд не адважыўся прыцягнуць да адказнасці, але якія, тым не менш, павінны былі лічыцца кіраўнікамі мецяжу. У ліку іх ганаровае месца займае граф В. Старжынскі – гэты мярзотнік не толькі беспакarana працягваў сваю злачынную дзейнасць, але і здолеў убіць у вышэйшы адміністрацыйны свет Пецяўбурга, быў запрошаны ў царскі двор і там даваў парады накіонт дзеянняў, якія ўраду варты праводзіць у Заходнім краі».

У шлюбе з Марыяй Аўрорай дэ Бэзі меў восем дзяцей: дачок Марыю Габрыэлю і Зофію Людвіку, сыноў Мацея Маўрыцыя Мар'яна, быў бізнесменам у ЗША, Вальдэмара Мар'яна, Мар'яна Казіміра, які быў юрыстам і іхтэлагамам-аматарам, Адама Грыгора, гаспадара Вагніцы, Аляксандра Тадэвуша, доктара права, юрыста-дарадцы Лігі Нацыі і Віктара Андрэя Мар'яна, міністра ўнутраных спраў Расійскай імперыі, гаспадара Камарова.

Іван ДРАЎНІЦКІ, краязнаўца, в. Камарова Мядзельскага раёна (Заканчэнне будзе)

Каментар да радаводу

1. **Віктар Мацей** (1724–1784). Вайсковы каронны пісар, бранскі стараста.
2. **Францішак Ксавэры** (1749–1809).
3. **Міхал Геранім** (1754–1816). Ротмістр народнай кавалерыі, бранскі стараста, цывільна-вайсковы камісар (1791). У час паўстання 1794 г. за ўласны кошт на абарону крэпасці выставіў батальён пяхоты і эскадрон коннікаў. Жонка Барбара з Кучынскіх герба «Слепаўрон».
4. **Станіслаў** (1747–1802). Паэт, аўтар апа-вяданняў, жонка Меланія.
5. **Адам**.
6. **Ганна**. Першы муж – Ланьчынскі, другі – Свідзеньскі, трэці – Орсецін.
7. **Юзаф**. Першая жонка Тэафілія, быў другі раз жанаты.
8. **Мацей Ігнацы** (? – 1852). Уладар маёнтка Страбля, мальтыйскі кавалер. Для паўстання 1830 г. даў 18 000 польскіх злотых. Жонка Марыя, графіня Баварская.
9. **Марыя**.
10. **Леапальд**. Аўтар трохактавай драмы «Зорка Сібіры». Апісаны падзеі адбываюцца ў Табольску ў 1854 г., пастаўленая ў Вроцлаве.
11. **Леанід**.
12. **Юзаф**.
13. **Адольф** (1800–1837). Афіцэр гвардыі Войска Польскага, паручнік артылерыі, удзельнік паўстання 1830 г. Загінуў у 1837 г. на дуэлі з палкоўнікам.
14. **Віктар Вацлаў** (26.09.1826 – 17.06.1883). Граф, нашчадак графіні Баварскай, нарадзіўся ў Пецяўбургу, валодаў Страбляй, Невадніцай у Падляшшы (Палессе), афіцэр рускага царскага войска, маршалак шляхты Гродзенскай губерні (1856), з 1861 па 1863 г. – намеснік камісара гродзенскай губернскай кавалерыі, за ўдзел у паўстанні ў 1863 г. пасаджаны ў турму. Жонка Аўрора дэ Бэзі (1834–1875).
15. **Габрыеля** (1821–1849). Муж граф Цэзэры Мэньцінскі.
16. **Адэлайда**. Муж – граф Уладзіслаў Стадніцкі.
17. **Мацей Маўрыцый Мар'ян** (1855–1909). З 1882 года ў ЗША, жонка Ганна Клюд.
18. **Вальдэмар Мар'ян** (1865–1904). Жонка – Ірэна Главінская.
19. **Мар'ян Казімір** (1865–1943). Юрыст, іхтэлаг, член кракаўскага рыбацкага таварыства, заснавальнік таварыства рыбакоў-аматараў Навамейскага павета. У 1890 г. ажаніўся з Аляксандрай Марыяй Ласоцкай (1868–1951).
20. **Аляксандр Тадэвуш** (1874–1923). Доктар права, з 1920 г. дарадца юрыста Лігі Нацыі у Жэневе, жыў у Швейцарыі. Ажаніўся ў 1915 г. з галандкай Рамеліяй Ёаннай Рутгерс ван дэр Лёеф.

21. **Віктар Андрэй Мар'ян** (1854–1920). Валодаў адкупленай у 1897 г. Страбляй, палкоўнік кавалерыйскай гвардыі рускіх войскаў, шамбялян (1899), камер-юнкер рускага двара (1905), чыноўнік Міністэрства ўнутраных спраў Расіі. Узяў у Кракаве шлюб 20 чэрвеня 1881 г. з Марыяй Зузаннай з Беніслаўскіх (1869–1939) герба «Побуг». Жыў у Страблі, Вільні, Камарове. Апошнія атрымаў як пасаг ад жонкі.

22. **Адам Рыгор** (1872–1925). Валодаў Вагніцай на Падоллі, жонка – Адаліна Часноўская (1882–1926).

23. **Марыя Габрыеля** (1868–1894). Муж Юліуш Таркоўскі (? – 1893).

24. **Зофія Людвіка** (06.10.1866 – 25.05.1919). Муж – Леонард Стажэньскі. Замардаваная разам з мужам украінцамі ў маёнтку Падкамель Рагатынскага павета.

25. **Мацей Міхал Геранім Казімір Віктар Мар'ян Ігнацы** (30.07.1887 – ?). Нарадзіўся ў Камарове, вучыўся ў Вільні, быў генерал-лейтнантам Войска Польскага.

26. **Аўгуст Міхал Клеафас Мар'ян** (14.04.1889 – ?). Нарадзіўся ў Камарове, валодаў ім, жыў у Варшаве па вуліцы Фоксман, 2.

27. **Андрэй** (1896–1932). Нарадзіўся ў Камарове, наклаў на сябе рукі (застрэліўся).

Мазырскія Радзівілы

Сёлета мой Мазыр святкуе 855 гадоў з часу першай пісьмовай згадкі пра горад. 3 гэтай нагоды я прапаную перагарнуць старонкі ягонай гісторыі, звязаныя з славутым магнацкім родам.

Радзівілы – найбуйны магнацкі род герба «Трубы» («Тромбы») у Вялікім Княстве Літоўскім, прадстаўнікі якога ў XV–XVIII стагоддзях займалі вышэйшыя дзяржаўныя, адміністрацыйныя і вайсковыя пасады. Пасля падзелаў Рэчы Паспалітай яны ўваходзілі ў склад арыстакратыі Расіі, Прусіі, Аўстрыі, валодалі маёнткамі ў Францыі і Італіі.

У сярэдзіне XVI – першай палове XVIII стагоддзя Радзівілы сярод магнатаў Вялікага Княства Літоўскага былі першымі і ў эканоміцы, і ў палітыцы. Ужо ў другой палове XVI стагоддзя яны валодалі ў Беларусі шмат якімі гарадамі і мястэчкамі з іх наваколле. У XVI стагоддзі Мазыр трапляе ў іх рукі.

28 студзеня 1577 года Мазыр атрымаў магдэбургскае права з наданнем герба і сцяга, якія потым былі падцверджаныя ў 1630 і 1670 гадах.

У першай палове XVI стагоддзя Мазырскае староства (дзяржаўны маёнтак у Мазырскім павеце ВКЛ) складалася з Мазырскай і Бчыцкай (Піціцкай) валасцей, якія падзяляліся на

больш дробныя адміністрацыйна-тэрытарыяльныя адзінкі – нядзелі. У гэты час каля 30 паселішчаў (630 двароў) Мазырскага павета былі раздзеленыя ў прыватную і ленную ўласнасць феодалам. Паслы гэтага ў Мазырскай воласці, паводле інвентару 1552 года, засталіся 24 паселішчы з прыкладна 500 сялянскімі дварамі і горад Мазыр з 270 дварамі, а ў Бчыцкай воласці – 12 паселішчаў з 300 дварамі. З другой паловы XVI стагоддзя раздача сёлаў у прыватную ўласнасць спыняецца, а на працягу XVII–XVIII стагоддзяў з Мазырскага староства вылучаныя Азарыцкае, Багрымаўскае, Барыскавіцкае, Дамашоўскае, Загальскае, Нястановіцкае, Суха-

віцкае, Шыіцкае, Якімовіцкае і іншыя дзяржаўныя староствы, частка якіх ператварылася ў ленныя маёнткі.

Адным з першых мазырскіх старастаў быў Юрый Радзівіл (1511–1514). Пасля староствам кіраваў ягоны сын Мікалай Радзівіл (Руды; 1550–1576), які належаў да біржанска-дубінкаўскай галіны Радзівілаў. У 1577 годзе ён атрымаў ад Стэфана Баторыя герб Мазыра з выяваю літары «S» па сярэдзіне чорнага арла (знак гэтага вялікага князя ВКЛ).

У 1649 годзе гараджане Мазыра ўдзельнічалі ў антыфеадальнай вайне 1648–1651 гадоў. Іх выступленне было падаўленае Янушам Радзівілам, сынам Караля Радзівіла. У студзені-лютым 1649 года Януш паслаў у Мазыр ганца з лістом, у якім прапанаваў здаць горад без бою, за што абяцаў усім паўстанцам права на свабодны

выхад. Але гараджане не прынялі прапановы аб капітуляцыі і ўзялі гетманскага пасланца ў ланцугі. 19 студзеня войска Януша Радзівіла падышло да Мазыра, і ўжо да канца дня замак быў захоплены, паўстанцы перабітыя, горад спустошаны.

Адным з апошніх уладаў, аб якім сведчаць дакументы 1908 года, быў Станіслаў Антонавіч Радзівіл. 31 снежня 1908 года ў Дэпартамент паліцыі паступіла паведамленне мінскага губернатара пра «сутыкненне сялянаў в. Старое Сяло Бярозаўскай воласці Мазырскага павета з лясной вартай памешчыка Радзівіла»...

Жыве і цяпер у Мазыры прозвішча Радзівіл. Але ніхто не спрабуе адшукаць сваіх продкаў...

**Падрыхтавала
Ганна БУЛАШ,
бібліятэкар, г. Мазыр**

Паміж шмат якімі мовамі ёсць падабенства ў граматыцы, гукавой сістэме, каранях словаў. На гэтай аснове роднасныя мовы аб'ядноўваюцца ў моўныя сем'і. У ліку найбольш пашыраных звычайна называюць 12 моўных сем'яў: індаеўрапейскую, семіта-хаміцкую, цюркскую, мангольскую, кітайска-тыбецкую і інш. Адны мовы, што ўваходзяць у пэўную моўную сям'ю, тэрытарыяльна блізкія, а другія – аддаленыя адна ад другой тысячамі кіламетраў. Так, фіна-вугорскую моўную сям'ю складаюць мовы, многія з якіх, хоць некалі былі суседзямі, сёння знаходзяцца адна ад адной за трыдзевяць зямель. Гэта, з аднаго боку, фінская, карэльская, эстонская, а з другога – комі-пярмяцкая, комі-зыранская, удмурцкая, мардоўская, марыйская і яшчэ больш аддаленыя венгерская, мансійская і хантынская (дзве апошнія ў Цюменскай вобласці Расіі).

Звычайна сям'я моваў падзяляецца на некалькі моўных групаў, а група на падгрупы. Сустрэкаюцца групы ці падгрупы з адной мовы – без роднасных сувязяў з іншымі. Напрыклад, грэчаская, албанская і армянская мовы належаць да індаеўрапейскай моўнай сям'і, але кожная з іх – мова адзіночка, не мае родзічаў.

Беларуская мова ўваходзіць у самую вялікую моўную сям'ю, якая называецца індаеўрапейскай. Гэтая назва паказвае на вельмі далёкую, але ўсё ж роднасць розных моваў Еўропы і Азіі. Сучасныя індаеўрапейскія мовы – нашчадкі адной мовы-асновы (прамовы), якая, распаўшыся ў 4–3 тысячгагоддзі да нашай эры, спарадзіла гэтыя мовы ці, дакладней, прамовы, мовы-асновы. Індаеўрапейская сям'я моваў складаецца з 12 моўных групаў: індыйская, германская, раманская, славянская, іранская, грэчаская, балтыйская, кельцкая, армянская, албанская і дзве мёртвыя –

Пра блізкае сваяцтва моваў

хецкая, тахарская. Многія з іх у сваю чаргу распадаюцца на падгрупы. Група славянскіх моваў падзяляецца на тры падгрупы: усходнюю (руская, украінская, беларуская мовы), заходнюю (польская, чэшская, славацкая, сербалажыцкая), паўднёвую (бал-

Яшчэ генерал Мураўёў, ахрышчаны мянушкай «Вешальнік», пасля задушэння паўстання 1863–1864 гадоў гаварыў (ва ўнісон з графам Уваравым): «Што не змог зрабіць рускі штык, даробіць руская школа»

гарская, сербскахарвацкая, славенская, македонская).

Пра незайздросны лёс беларускай мовы і гвалт над ёю сёння ведаюць амаль усе. Аж тры стагоддзі нас то варылі ў катле паланізацыі, то смажылі на патэльні русіфікацыі. Пачынаючы з другой паловы XIX стагоддзя, русіфікатарскі махавік гвалту набывае ўсё большы разгон. Уключаюцца тры асіміляцыйныя рычагі ўздзеяння: рускае начальства, руская школа, праваслаўная царква.

Яшчэ генерал Мураўёў, ахрышчаны мянушкай «Вешальнік», пасля задушэння паўстання 1863–1864 гадоў гаварыў (ва ўнісон з графам Уваравым): «Што не змог зрабіць рускі штык, даробіць руская школа». Гэты крыжавы кат, як сказана ў «Нарысах па гісторыі Беларусі» (1994, с. 334), не давяраючы мясцовым настаўнікам і чыноўнікам, асабліва католікам, амаль цалкам замяніў іх выхадцамі з цэнтральных расійскіх губерняў, прыбавіўшы павышэннем акладаў на

50 працэнтаў і перспектывай хуткай кар'еры. І пачалося «даробліванне»...

Дарэчы, Мураўёву належыць і такая ўстаноўка (ёю, як здаецца, не перастаюць кіравацца і цяперашнія ўлады): «У Паўночна-Заходнім краі так званую беларускую мову неабходна звесці на нішто. Бо, калі гэтага не зрабіць, яна пастаянна будзе інсперыраваць думку аб асобным беларускім народзе і аб праве гэтага народа на этнічную самастойнасць і нацыянальна-дзяржаўную суверэнасць, чаго дапусціць нельга».

Вялікадзяржаўнікі, прышлыя і «свае», ушчэнт «разбэсцілі вялікі мой народ», – пісаў Пімен Панчанка. 21 жніўня 1989 года ён занатаваў у дзёніку: «Высмеялі народ, беларускую мову, не вучылі чвэрць веку роднай мове (забаранілі) нашых дзяцей, а пасля кажуць: «Ніхто не разумее беларускай мовы, не хоча на ёй размаўляць і вучыцца»

Высмеялі народ, беларускую мову, не вучылі чвэрць веку роднай мове (забаранілі) нашых дзяцей, а пасля кажуць: «Ніхто не разумее беларускай мовы, не хоча на ёй размаўляць і вучыцца»

баранілі) нашых дзяцей, а пасля кажуць: «Ніхто не разумее беларускай мовы, не хоча на ёй размаўляць і вучыцца».

Ён амаль усе беларусы валодаюць рускай мовай, але далёка не ўсе ведаюць сваю, матчыну мову. А ў кнігах, газетах і праз тэлебачанне настойліва і неадчэпна ўбіваецца ў галовы, што руская мова («великий, могучий, свободный, правдивый русский язык») стала для беларусаў другой роднай мовай, што для нас яна самая блізкая з усіх

славянскіх моваў. Але ці сапраўды яна самы блізкі родзіч?

Каб адказаць на пытанне, можна правесці такія супастаўленні. Для беларуса, які не ведае рускай мовы, вельмі многія рускія словы ў наступным урыўку будуць абсалютна незразумелымі:

*Блажен, кто рано поутру
Имеет стул без понужденья.
Тому и пища по нутру,
И все доступны наслажденья.*

Гэтак жа для таго, хто не ведае беларускай мовы, патрабуюць тлумачэння шмат якія словы з верша Янкі Купалы «Час!»: «Час склікаці ўжо грамаду на вялікую нараду, на вялікі сход». Або з твору С. Грахоўскага: «У выраі ветразь знікае за хваляй, нібы на спачын».

А вось, скажам, такі ўрывак з рытарычнага пытання, пастаўленага ўкраінскім пісьменнікам Барысам Алейнікам, цалкам зразумее без усякага перакладу кожны беларус: «Як маглі себе усведамляваць росіянамі споконвічныя украінцы, які адвечна жывілі на берагах Дняпра, больш як сім століць до народжання Москвы, заснованої київським князем, і яка потім уже стала столицею Російської державы?»

Амаль аналагічны, аднаведна-суадносны адказ на пытанне пра сваяцтва паміж усходнеславянскімі мовамі і пра тое, якая мова для беларусаў – самы блізкі родзіч, можна зрабіць, прачытаўшы наступныя радкі з кнігі В. Іванішына і Я. Радзевіча-Вінніцкага «Мова і нацыя» (выд. 4-е; Дрогобич, 1994, с. 103): «Найбліжчю до української мови із східнослов'янських мов є білоруська, із південнослов'янських – сербохорватська, із західнослов'янських – сорбська (серболужицька). Близькими до неї є також російська та польська мови».

Іван ЛЕПЕШАЎ, прафесар

Малюнак з натуры

Знаёмячыся з перапіскай беларускага пісьменніка і мастака Браніслава Залескага і Тараса Шаўчэнкі, звярнуў увагу на адзін ліст вялікага Кабзара, які той даслаў нашаму суайчынніку з берагоў Каспійскага мора:

«Добры мой дружа! Атрымаў я з тваім апошнім лістом сэрцу мілыя партрэты. Бясконца ўдзячны табе, я зараз быццам яшчэ паміж вамі – і слухаю ціхіх ўдумлівых вавашых размовы...»

Пра якія менавіта партрэты ішла размова, Шаўчэнка не ўдакладніў, ды й наўрад ці гэта трэба было рабіць, бо яны абодва ведалі, пра што размова.

Здарылася гэта ў адзін з дзён канца 1849 – пачатку 1850 года ў Арэнбургу. Малады мастак Аляксей Чарнышоў увёў Тараса ў свой дом на правах даўняга знаёмага па Акадэміі мастацтваў. Яшчэ не скончыўшы акадэмічнага курсу, дваццаціпятигадовы Чарнышоў быў запрошаны вучыць маляванню дзяцей самога імператара. Але гэта не паўплывала на ягоныя погляды. У родны горад Арэнбург ён прыехаў ранейшым. Няўдзячнай застаўся яго сімпатыя да родных і блізкіх яму людзей. Болей і часцей за ўсё мастака бачылі сярод ссыльных.

Тарас Шаўчэнка, яго шматлікія сябры прыходзілі да Чарнышова дадому зусім папросту. Дапазна не спыняліся размовы – то палкія, з вострымі сутыкненнямі меркаванняў, то нетаропкія, спакойныя і разважлівыя. Адну з такіх сустрэчаў і адлюстраваных на сваім малюнку Аляксей Чарнышоў.

Іх адзінаццаць: Браніслаў Залескі, Юліян Кавальскі, Аляксандр Чарнышоў (казах афіцэр, сваяк мастака. – **В.А.**), Тамаш Вернэр, Яўстафій Серадніцкі, Людвіг Турно, Аляксандр Попель, Станіслаў Дамарацкі, Тарас Шаўчэнка і Балтазар Калясінінскі.

Пра Браніслава Залескага я ўжо згадваў некалі, а вось пра Балтазара Калясінінскага з Гродзенскай губерні трэба расказаць сякія-такія падрабязнасці, таму што асоба гэтая зусім не вядо-

мая нашай айчынным гісторыі.

«Балтазар Балтазараў сын Калясінінскі» нарадзіўся ў 1818 годзе ў Віленскай губерні ў дваранскай сям'і. Быў ён небагаты: родавы маёнткаў налічваў дваццаць пяць сялянскіх душаў. Вучыўся ў Віленскім шляхецкім пансіёне, па заканчэнні якога юнак накіраваў перапісчыкам у камісію па рэвізіі дзеянняў Гродзенскага шляхецкага дэпутацкага сходу. З працай сваёй Балтазар справіўся і пайшоў, як гавораць, «у гару». Пасля прызначэння ў Гродзенскую казёную палату «на вакансію журналіста» быў пераведзены на пасаду памочніка кантралёра, затым – кантралёра. Дваццацітрохгадовы Калясінінскі атрымаў чын калекскага рэгістратара і быў пераведзены ў Лідскую шляхецкую апеку – спачатку сакратаром, а пазней, у сувязі з выбарамі дваранства, «піцейным дэпутатам». У 1846 годзе ён стаў губернскім сакратаром.

Але вось прыйшоў люты 1848 года. І ў паслужным спісе Балтазара Калясінінскага з'яўляецца нешта зусім іншае:

«По конфирмации г. главнокомандующего армиею, высочайше утверждённо 12 февраля 1848 года, оказался виновным в сообществе с лекарем Рениером и слушании злонамеренных наставлений против правительства, в покупке у него и чтении запрещённых сочи-

нений, в знакомстве с приезжавшими из-за границы эмиссарами, в принятии одного из них у себя в квартире, изъятии желаний способствовать мятежу, если бы он вспыхнул в западных губерниях, – лишён чинов и дворянского достоинства».

Аднак пазбаўлення «чинов и достоинства» ўладам паказалася мала, і Калясінінскі быў «определён на службу в Отдельный Оренбургский корпус, батальон № 5 рядовым».

Некаторыя біёграфы сцвярджаюць, што знаёмства Калясінінскага з Шаўчэнкам адбылося ў Орской крэпасці. Але гэтае знаёмства, калі і адбылося, то было вельмі кароткім. Яно магло здарыцца толькі перад самім адбыццём Шаўчэнкі ў складзе Аральскай экспедыцыі. Цесная сувязь абодвух выгнаннікаў – украінскага і беларускага – адносіцца ўжо да арэнбургскага перыяду іх жыцця. Шаўчэнка вярнуўся з экспедыцыі ў Арэнбург 31 кастрычніка 1849 года. Калясінінскага перавялі сюды раней – у красавіку. Такім чынам, у адным горадзе, у Арэнбургу, яны знаходзіліся ўсю зіму 1849–1850 гадоў.

На малюнку Шаўчэнка стаіць паміж Ліпскім і Калясінінскім.

Усё гэта прыводзіць нас да высновы, што ў самых цяжкіх для Тараса Шаўчэнкі перыяды жыцця малюнак рускага мастака Аляксея Чарнышова саграваў яго душу светлымі і дарагімі ўспамінамі.

Гэты малюнак, вядомы пад назвай «Шаўчэнка сярод польскіх ссыльных», ішоў да нас амаль стагоддзе. Створаны ў адзін з вечароў зімы 1849–1850 гадоў, ён упершыню ўбачыў свет ў 1911-м у Кракаве, і толькі пасля Другой сусветнай вайны вярнуўся на радзіму стварэння.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39–42)

Кубаркі – вёска за 12 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў на левым беразе ракі Лучайкі. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета, належала Смігельскаму. У 1905 годзе маёнтка Хомскага на рацэ Ржаўцы, за сценак, вёска і выселак. Назва, верагодна, паходзіць ад літоўскага «*kubrys*», што азначае «*узгорак, курган*».

Кукляны – вёска за 22 км на захад ад Паставаў, за 13 км на паўночны ўсход ад Лынтупаў. У пачатку XX стагоддзя была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад літоўскага «*kuklus*» – «сціплы, непатрабавальны». Такую, напэўна, характарыстыку ад мясцовых жыхароў атрымалі перасяленцы-стараверы з Расіі, якія заснавалі тут паселішча.

Кулакова – вёска за 6 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў на правым беразе ракі Лучайкі. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча Кулакоў, якое ўтварылася ад тэрміна «*кулак*» – так называлі заможных сялянаў-уласнікаў, якія наймалі беднякоў для працы на сваёй гаспадарцы. На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы Кулак, Кулакоў, Кулакоўскі.

Кундры – вёска за 13 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 4 км на ўсход ад Кураполля на левым беразе ракі Паловіцы. Назва паходзіць з фіна-вугорскіх моваў: у эстонскай «*kund*» азначае «*ралля, разворванне глебы*». На Пастаўшчыне сустракаецца прозвішча Кундра.

Куніцкія 1-я – вёска за 28 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 10 км на поўнач ад Варапаева на правым беразе ракі Галбяіцы. У пачатку XX стагоддзя ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча Куніцкі, якое ўтварылася ад мянушкі або паганскага імя Куніца, дадзенага чалавеку за падабенства рысаў характару з куніцай – «*невялікай драпежнай жывёлы сямейства куніцавых з каштоўным мехам*». На Пастаўшчыне ёсць прозвішча Куніцкі.

Куніцкія 2-я – вёска за 30 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 5 км на паўночны захад ад Казлоўшчыны на левым беразе ракі Ласіцы. Тлумачэнне назвы гл. *Куніцкія 1-я*.

Кураполле – вёска за 12 км на поўнач ад Паставаў на рацэ Лучайцы. У 1905 годзе маёнтка Пшадзецкіх і вёска ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета. Назва складаецца з дзвюх асноваў: «*Кура*» – верагодна, змененае літоўскае імя *Kuris* (Kuras), а «*полле*» – «*зямля, поле*». На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы Куракова, Курачэнка, Курачонак, Кураш, Курашэвіч.

Курды – вёска за 14 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 8 км на паўднёвы захад ад Лучая. У пачатку XX стагоддзя была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча Курда, створанага, верагодна, ад літоўскага «*Ikurdinimas*», што азначае «*паселішча*». У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Курда, Курдо, Курдзёнак, Курдзека.

Курсевічы – вёска за 8,5 км на ўсход ад Паставаў, за 4 км на паўднёвы захад ад Навасёлка. У пачатку XX стагоддзя была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча Курсевіч, якое ўтварылася ад этноніма «*куршы*» – наймення старажытна-латвійскай народнасці на захадзе Латвіі. «*Курса*» – гістарычная вобласць у Латвіі, якую раней насялялі куршы. На Пастаўшчыне ёсць прозвішча Курсевіч.

Курты – вёска за 6 км на паўночны захад ад Паставаў на левым беразе ракі Мядзелкі. У 1873 годзе была ў Ясеўскай воласці Свянцянскага павета. Назва паходзіць з балцкіх моваў: у літоўскай «*kurtis*» азначае «*сяліца, пасяляца*»; «*kurti*» – «*будоваць*». У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы Курто, Курцін, Курціноўскі.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Курылавічы (1) – вёска за 39 км на ўсход ад Паставаў, за 20 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева. Вядомая з 1873 года ў Ваўкалацкай воласці. Назва патранімічная, утвораная ад прозвішча Курыловіч, якое мае шырокае распаўсюджанне на Пастаўшчыне. У аснове прозвішча ляжыць імя Курыла, якое з’яўляецца мясцовай формай кананічнага праваслаўнага імя Кирилл (Кірыла). У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Курыловіч (вельмі распаўсюджанае), Курылёнак.

Курылавічы (2) – вёска за 8 км на ўсход ад Паставаў, за 3,5 км на паўднёвы ўсход ад Юнек. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Курылавічы (1)*.

Куцішкі – вёска за 34 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 9 км на поўдзень ад Лынтупаў. Назва паходзіць ад славянскай асновы «кут» у значэнні «*вугал, куток, край*». Вёска сапраўды месціцца на куце поля каля вялікага ляснога масіву. На Пастаўшчыне ёсць прозвішчы Кутуць, Куцько, Куталёў, Куцянкаў.

Л

Лазовікі – вёска за 33 км на ўсход ад Паставаў, за 1 км на поўдзень ад чыгуначнай станцыі Навадзруцк. Назва паходзіць ад прозвішча Лазовік, якое ўтварылася ад назвы расліны «лаза» – «*кусты некаторых пародаў вярбы*». Такую аснову ў Пастаўскім раёне маюць прозвішчы Лазовік, Лазінскі, Лазікевіч.

Ламіжына – вёска за 10 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 1 км на паўночны захад ад Навасёлак. У пачатку XX стагоддзя была ў Лучайскай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць з балцкіх моваў: літоўскае «*lomingas*» азначае «*нізкі*». Адсюль ламіжына – нізкае месца.

Лапачонкі – вёска за 27 км на ўсход ад Паставаў, за 5 км на паўночны ўсход ад Варапаева на правым беразе ракі Чэрткі. Вядомая з 1860 года ў Віленскай губерні. У 1905 годзе – вёска і хутар у Пастаўскай воласці Дзісенскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча Лапачонак, якая ўтварылася, верагодна, ад мянушкі «*лапатун*» – «*чалавек, які многа і бесперапынна гаворыць; балбатун*». На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы Лапачонак, Лопанаў.

Лапіцы – вёска за 14 км на поўнач ад Паставаў, за 8 км на паўднёвы ўсход ад Камаі. Назва паходзіць ад беларускага «*лапіна*» – «*мясцовасць, якая чым-небудзь вылучаецца на агульным фоне; невялікі кавалак зямлі*».

Лапосі – вёска за 12 км на поўнач ад Паставаў, за 2 км на ўсход ад Кураполля на правым беразе ракі Лучайкі. У 1873 годзе знаходзілася ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва паходзіць з балцкіх моваў, дзе «*loras*» (літ.) – «*лапіна, невялікі кавалак зямлі*».

Лапуны – вёска за 20 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 5 км на паўднёвы захад ад Камаі. У 1873 годзе – казённая маёнтка ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад мянушкі Лапун, якая ўтварылася ад дзеяслова «лапаць» – «хапаць, мацаць рукамі». Можна быць, што такую характэрную рысу мелі першыхары вёскі. Магчымае паходжанне назвы і ад слова «лапа» – «ступня або нага некаторых жывёл і птушак», а таксама ў размове «нага або рука чалавека». У Пастаўскім раёне распаўсюджанае прозвішча Лапун.

Ласіца (1) – вёска за 35 км на ўсход ад Паставаў, за 12,5 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева, за 1 км на захад ад возера Ласіца, каля ракі Ласіцы. У 1861–1865 гадах маёнтка Акушкі ў Віленскай губерні. У 1886 годзе была ў Норуцкай воласці Вілейскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад наймення ракі, у аснове якой ляжыць фіна-вугорскае «*laas*» – «лес». Фармант «*-іца*» характэрны для вадатокаў. Такім чынам, Ласіца – лясная рэчка.

Ласіца (2) – вёска за 33 км на ўсход ад Паставаў, за 1,5 км ад Казлоўшчыны, на ўсходнім беразе возера Ласіца. У пачатку XX стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Тлумачэнне гл. *Ласіца (1)*.

Ласькія – вёска за 32 км на ўсход ад Паставаў, за 3 км на поўдзень ад Казлоўшчыны, на левым беразе ракі Ласіцы. У пачатку XX стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад наймення ракі, у аснове якой ляжыць фіна-вугорскае «*laas*» – «лес». Ласькія – гэта тыя, што жывуць па лесе або каля ракі Ласіцы.

(Працяг будзе)

Спяваем і пра сябе заяўляем

Адмысловую назву займае народны ансамбль песні, якім кіруе няўрымслівы Фёдар Бялко, – «Грымата». Гэта вельмі папулярны і цікавы калектыў, які выступае з канцэртамі не толькі ў Рэчыцы, але і за межамі горада і раёна. Як прызнаюцца самадзейныя артысты, даводзілася выступаць нават у полі, пад блакітным небам, перад механізатарамі і камбайнерамі, дарыць ім добры настрой. І ўсюды артыстаў прымаюць з захапленнем, нават пускаюцца ў скокі, пачуўшы знаёмую з дзяцінства мелодыю. Нездарма ж кажуць, што толькі сваё роднае – заўсёды для сэрца лагоднае.

Варта дадаць, што «Грымата» створаная ў Рэчыцы прыкладна дваццаць гадоў таму па ініцыятыве дырэктара метадычнага раённага Цэнтра Таццяны Васільковай. Бо, як лічыць Таццяна Паўлаўна, песенная творчасць беларускага народа – не горшая за іншыя. І шмат яшчэ чаго добрага, цікавага захавалі нашыя продкі ў сваіх скарбонках, у людской памяці. Толькі трэба не ленавацца, усё гэтае народнае багацце адшукаць і прапагандаваць сярод моладзі,

каб не забыліся яны на свае карані, родныя вытокі.

Ганна АТРОШЧАНКА
На фота аўтара: выступае народны ансамбль песні «Грымата», трэцяя злева – Таццяна Васількова

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год)

КУРДАНЁР (франц. cour d'honneur) – літаральна ганаровы двор – парадны паўраскрыты двор перад будынкам, утвораны асноўным будынкам і яго 2 бакавымі крыламі (радзей каланадай). Пашыраны ў еўрапейскай палацавай архітэктуры XVII – 1-й пал. XIX ст.; у Беларусі найбольш вядомыя ў палацавых і сядзібных комплексах XVIII–XIX стст. (Ружанскі палац, Свяцкі палац, Шчорсаўскі палац і інш.). Сустракаецца ў савецкай архітэктуры як прыём параднай прасторавай кампазіцыі (Дом урада БССР у Мінску і інш.).

КЎРНАЯ ХАТА – жылая пабудова звычайна зрубнай канструкцыі. У мінулым асноўны тып жылля сялянаў. Першапачаткова аднакамернае жыллё невялікіх памераў (прыкладна 4x5 м) без сенцаў, з уваходам з тарцовага боку і курнай печчу без коміна. Невялікія дзверы (прыкладна 1,4 м вышыняю), маленькія прыземістыя акенцы.

На працягу стагоддзяў такое жылло задавальняла побытавыя і вытворчыя запатрабаванні селяніна і надзейна ахоўвала яго ад холаду. Тоўстыя дылі, пакладзеныя канцамі на сцены зруба, служылі страхой і столлю. Часам паверх дыляў насцілалі пласт дзірвану, каб лепш зберагчы цяпло. Для выхаду дыму рабілі дымнік. Унутраная пліноўка нескладаная і вызначалася ўстойлівасцю. Курная печ размяшчалася справа ці злева ад увахода і была звернутая вусцем да вакна ў падоўжнай сцяне. Будавалася яна на насціле з круглых бярвенняў ці дыляў, абмазаных глінай і ўкладзеных паверх бэлек, якія абпіраліся на масіўныя падваліны. У больш позніх курных печах зрубную аснову рабілі з кансольнымі выпускамі верхніх вяноў для прыпечка. Насупраць печы да сцяны мацавалася паліца для посуду. Ад печы да тарцовай сцяны ішоў насціл з дошак – пол, на якім спалі. Тут жа вісела прымацаваная да бэлькі калыска. Уздоўж сценаў ставілі лавы. У процілеглым ад печы куце быў «чырвоны кут» – ганаровае месца хаты, дзе стаяў стол з пераноснымі ўсялямі.

З XVIII ст. курныя хаты пачалі выпцясцяцца т.зв. белымі хатамі з комінам. Да пачатку XX ст. курная печ толькі зрэдку сустракалася ў вясковых хатах на Палессі.

КУРЦІНА (франц. courtine) – 1) у рэгулярным парку – адкрыты ўчастак газона, абсаджаны стрыжанымі кустамі або дрэвамі, у пейзажным – свабодна размешчаная група дрэваў, кустоў; група дрэваў і кустоў адной пароды ў мяшаным лесанасаджэнні. У парках з’яўляецца дамінуючым элементам кампазіцыі. Найбольш выразныя з адной пароды дрэваў (бяроза, дуб, лістоўніца, таполя і інш.). У еўрапейскім садова-паркавым мастацтве пашыраныя ў XVI–XVIII стст. У Беларусі вядомыя ў парках XVIII ст. (курціны пейзажных паркаў «Альба» пад Нясвіжам, в. Відзы Лаўчынскія Браслаўскага, в. Вердамічы Свіслацкага раёнаў; рэгулярных паркаў у в. Бачэйкава Бешанковіцкага, в. Вялікае Мажэйкава Шчучынскага раёнаў і інш.); 2) частка крапаснога вала паміж 2 бастыёнамі. У Беларусі вядомыя ў замкавым і замкава-палацавым будаўніцтве сярэдзіны XVI – XVII стст. з бастыйнай абарончай сістэмай (замкі ў Заслаўі, Нясвіжы, Ляхавічах і інш.).

КУРЭНЬ – збудаванне для адпачынку рыбакоў, лесарубаў, якія вялі промысел на значнай адлегласці ад месца жыхарства і затрымліваліся там працяглы час. У ім захоўвалі прадукты харчавання, запасное адзенне. Рыбакі будавалі курэнь на ўзвышаных берагах непадалёк ад вады. Формай курэня нагадвалі піраміду або конус. У іх былі 2 праёмы: адзін збоку, служыў уваходам (пры неабходнасці закрываўся плашкамі), другі ўверсе, для выхаду дыму. Вогнішча пасярэдзіне абмяжоўвалася квадратам, абкладзеным найчасцей каменнем. На зямлі ўздоўж сценаў рабілі насцілы, на якіх адпачывалі. Побач з курэнем рыбакі вялілі рыбу, падвешаную да жэрдак; у вадзе знаходзіліся скрыні для жывой рыбы (часам яе трымалі і ў невялікіх азырынках). Падобныя будынкi рабілі таксама паляўнічыя, сяляне, якія касілі сена на аддзеленых сенажацях.